

Jalgpallijuttu siist- ja säältpuult maakerrä

Kae lk 2

Horoskoop 2023. aastagas

Kae lk 3

Määndside mängega vana ao latsõ algu viidi

Kae lk 4

Kodotütride ja nuurikotkidõ suusapäiv Haanin. Pühapäävä, 8. vahtsõaastakuul ol' Haani suusakeskusõn Võromaa kodotütride ja nuurikotkidõ suusapäiv. Nuuri juhend Partsi Kadri, kiä tulõt miilde tarkuisi, kuis mäest alla laskõ, midä tetä, ku maaha satat, kuis õigõlõ pistü tulla ja kuis mäest üles rühki. Huulmada külmäst ilmast võtt suusapääväst ossa 23 kodotütärd, nuurkotkast ja nuurijuhti.

RAHMANI ELO jutt ja pilt

Oodõtas ettepanõkit avvomärke vällä- andmisõs

Põlvamaa umavalitsuisi liit ja Võromaa arõnduskeskus uutva ettepanõkit maakunna korgõmbidõ tunnustuisi välläandmisõs. Vapi- ja tiinidemärke kandidaatõ võiva esitä maakundõ umavalitsusõ, volikogo, juriidilidsõ kihä, liidu, ütisüse, seldsi, klubi ja inemise.

Esitämise tähtaig om Põlva maakunnan 3. radokuu päiv ja Võro maakunnan 1. radokuu päiv. Ligembät teedüst saa Põlva maakunnan Neemsalu Eve käest, e-posti aadrõs eve.neemsalu@polvamaa.ee, Võro maakunnan Valsi Kristi käest, kristi.vals@vorumaa.ee.

Kultuuriakadeemiä tudõngidõ näütüs perändüsest

Kandlõ kultuurimajan Võro liinagaleriin om vallahõ tett näütüs «Pärand haagib». Kaia saa tuud, midä Tarto ülikooli Villändi kultuuriakadeemiä peränditehnoloogia opikava rahvusliku tekstiili ja metallitüü ala üliopilasõ valmis omma tennü.

Näütüsel om parihillatsidõ ja inneskiidsi üliopilaisi töid, miä näütäse näide arvosaamist umast rollist teedüsse kandmisõn olnust aost täambädsehe aigu. Vällä om tuud nii opitüü käügin ku lõputüüs valmis saanuid asjo: rõivakomplekte, vaipu, kindit, metallist anomit, ehtit ja sepätüüd. Vaimujõudu om naidõ töie man ammutõt traditsiooniliidsist kirjust, värvest, kujondiist ja tegemise muudõst.

UL

2023 om sanna-aastak

RAHMANI JAN

Eesti Maaturismi MTÜ ja Maalehe iistvõtmisõl om 2023. aastak kuulutõt sanna-aastagas. Võromaa jaos om sanna-aastak tähtsä innekökkõ tuuperäst, et Vana-Võromaa suidsusannakombõ omma UNESCO üleilma tähtsä kultuuripärändüse nimekirän ja seo aastak om hää võimalus noid kombit laemalõ tutvvas tetä.

Ka võro keele iistkõnõlõja om sanna-aastaga alostusõn mikandi kõgõ tunnõtumb savvusannakombidõ tutvastegijä, Haani Mooska talo pernaanõ Veeroja Eda. Kuimuudu Mooskal vahtsõt aastakka vasta võeti? «Sanna-aastak alost meil iks savvusannah. Kütsemi sanna nii, et saimi kell 00:00 edimädse lõunõ luvva. Soputimi seere virgas ja sälä sirgõs, tennässimi imäimmi ja esäessi,» kõnõlõs Veeroja Eda.

Sanna-aastak om pühendet sannalõ, sannakombilõ, sannaga kõüdetüile asjulõ ja inemiisile, kinkalõ om sann

Mooska talo pernaanõ Veeroja Eda om sanna-aastaga alostusõn ka võro keele iistkõnõlõja. Sanna-aastakka alost Mooska rahvas savvusannan lõunõhiitmiseega.

tähtsä ja meeleperrä. Sanna-aastaga mõttõ käve vällä aokiränik Sika Rein, iistvõtja om Eesti Maaturismi MTÜ ja takasttoukaja Maaleht.

Sanna-aastaga sündmüisi

saa kõrralda egäüts. Noist om võimalik ka tõisilõ teedä anda kodolehe saunatee.ee pääl. Nii-sama saa säält kodolehe päält perrä uuri, miä sanna-aastagal täpsempä sünnüs.

Ligembät teedüst sanna-aastaga man ütlenlümise kot-silõ saa Eesti Maaturismi ühin-gust Priksi Elini käest, e-posti aadrõs om: saunaaasta2023@maaturism.ee.

Hurda mälehtuspäiv Põlvan

Riidi, 13. vahtsõaastakuul peetäs Põlvan Hurda Jakobi mälehtuspäivä. Kell 15 pantas Mäe uulitsan Hurda avvusamba man suurmehe mälehtüses kündle palama. Edesi mintäs raamadukogo saali, kon kullõldas kirändüstiidläse Kirsi Tiina Anni ettekannõt «Carl Robert Jakobson ja Jakob Hurt sõprade ja vastandujatena ärkamisaja keerises». Päivä kõrraldas Hurda Jakobi nimeline Põlva rahvaharidusõ selts.

Lõõdsapääliina kontsõrt Moosten

14. vahtsõaastakuul kell 17 tähistäs Eesti lõõdsapääliin Põlva umma sünnüpäävõpito simmaniga Moostõ folgikuan. Üles astva Ubina Juhan, Tartese Heino ja sõbra, Järve Ants ja Tartese Tõnis, ansambli Kõhukesed, Väägvere küläkapell, J.O.K., HääMiil, Täis Laks, Vallatud Seelikud, Palat nr 7 ja lõõtspile kuundorkestri.

Põlva kuulutõdi Eesti lõõdsapääliinas katsa aasta iist, 2015. aastaga 17. vahtsõaastakuu pääväl.

UL

Preemiäsaajidõ ütime pilt Kandlõ kontsõrdisaali püüne pääl.

Võro maakunna kultuurirahvalõ jaeti aastapreemjit

Puulpäävä, 7. vahtsõaastakuul peeti Kandlõ kultuurimajan kultuurirahva aasta alostusõ pito, kon jaeti vällä ka tunnustuisi.

Kultuurkapitali Võromaa ekspertgrupp and tunnustuspreemiä missioonitundõga

galeristilõ Mõttusõ Stellalõ, uulidsakunsti iistvidajäle ja raamadukunstnikulõ Kalle Kaililõ, inspireeriväle kultuurielo kõrraldajalõ Tombaku Merlele, raamadukogodõ pildin hoitjalõ Kuljusõ Ingalõ ja kunstiello rik-kambas tegijäle Rumvolti Aivarilõ. Ekspertgrupi aastapree-

miä saiva kultuurisündmüisi iistvidajä Valsi Kristi, helümüis Eiche Madis, tandsujuht Udrasõ Maire, kultuuriruumõ ühendajä Hörna Aare ja mi ao lauluimä Kauksi Ülle.

Võromaa ekspertgrupi elotüütoetusõ sai kogokunna kultuuri-elo hoitja Zirgu Evi, elotüüpre-

miä koorijuht Ilvese Helga. Tiitli «Võromaa kultuuripärl 2022» sai seto tandsukultuuri vidajä Torm-Kriisi Piret.

Päält Kultuurkapitali anni preemjit vällä viil Eesti rahva-kultuuri keskus ja Võro insti-tuut.

UL

Aastavaihtusõ rändamine aon

Tsipä nigu hariligust tõsitsõmb paistu mullõ seo aastavaihtus. Es olõ suurt rõõmuhõiskamist, inemise olli mõtligu. Arotõdi, et ku seo vahtsõ aasta numbrõ kokko lüvvä (kats pluss null pluss kats pluss kolm), saa kokko nummõr säidse. A tuu, kas säidse om õnnõnummõr vai ei, peris selges es saa.

Mis tetä, segätsil aigõl nõsõs egäsugumanõ soolapuhkminõ iks inämb hinda. Ettekuulutusõ ja horoskoobi käävä vahtsõ aastata alostusõga ütten. Ku noid võtta ku aoviidüst, sis om kõik häste. A ku väega tõsitsõlõ võtat, võit õigõ pia trehvädä mõnõ kavvalpää otsa, kiä su käest raha är võtta taht. Aon edesi rändamine om siski midägi säänest, midä keskmäne mudsu ehtsäs asäs ei piä, kuigi om noid kah, kiä pidävä kõkkõ võimaligus.

Aon tagasi rännädä om tsipä lihtsamb. Seo aasta alostusõn näüdäti telekast mitund hädä filmi, miä aviti kunagi olnut miilde tulõta. Mullõ miildü kõgõ inämb Hermaküla-film, ei olõ midägi nii ausat tükül aol nännü. Film pandsõ märkmä ao ja kombidõ muutumisõ pääle ja tõi mitmõs pääväs kõrvu kumisõma latsõpõlvõ lemmiklaulu «Kiri kodukandist», midä Tepandi Tõnu plaadi päält satu kõrdo kullõldus sai.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee
Abitõimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Aapo Ilves, Kaido Kama, Ülle Kauksi, Rainer Kuuba, Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit, kuimuudu egäpääväello vaeldust lõudä, ja märgotas tuust, miä parasjago süäme pääl.

Sõkõ- ja jälletulõstik

Miä tege ütele rõõmu, või tõsõlõ hirmu ja valli tetä vai kogoni elo massa. Niimuudu om ilotulõstiguga. Kunagi mõtõldi Hiinan, et tulõvärk avitas kurjõ vaimõ kavvõmbal hoita ja säält lätõ tuu kommõ muialõ kah lakja. A ku rehkendä tulõvärgiraketi lühküt eloiäk, om timä mõo luudusõlõ peris suur. Tulõvärk tekütäs eläjile hulga stressi ja või nimä ettearvamada asjo tegemä panda vai tervüsele halvastõ mõoda. Minevä suvi kuuli ütäl pulmapidol tulõvärgi pärast hopõn. Veervärk või ka pallodõ inemiisi, näütuses sõa iist pagõnuidõ ukrainlasi henge jürrä.

Ma hoitsõ timahava seost sõgõhusõst kavvõndalõ, lää es esiki vällä. Mõtli, mille om ilman nii hulga ullust ja huulmada olõkit, kas sõast viil küländ ei olõ... Silmävesi juusk. Mille om mõnõlõ taad larmi vaia?

Imeligu omma naa inemise uman larmihimon. Näütuses pallo mehe pidävä vägeväs tuud, ku mootorsaag plärises, saa tsiklile helü sisse lüvvä vai traktorit müristä. Inämbüisi ei olõ tuud periselt vaia, seo nigu avitanu täütä midägi puudu-

olõvat näide mehelikkusõ man. Mõtlõmisõ kotus...

Mu meelest võinu paugutamisõ vabalt är keeldä, selle et seo om julmus pallodõ jaos ja egäl aastal om hulk näütit, ku kiäki saa tuust vika vai mõni majapidamine palama pandas. Tulõvärk hiit taivalõ suurõ hulga keskkunnalõ halvut ainit ja kemikaalõ. Tulõvärgiga käü ütten ka suurõ hulga kasvuhuunõgaasõ laskminõ atmosfääri ja tuu and kliimamuutuisilõ huugu mano. Keemilidse ühendi ei kao keskkunnast kohegi ja läbi atmosfääri ja maapinna lõudvä nuu tii inemise organismi. Kõgõ suurõmb mõo om tuust õhulõ, midä mi sisse hingämi ja tuuga ka hingämisteiele. Pidostuisist jääs maaha suur hulk asku, kon seen om ohtlikkõ pürotehniilidsi ainidõ jääke. Kõnõlõmalda mürä- ja valgusõreostusõst.

Tähistä saa ka tulõvärgildä ja nii, et hoiat ello, tsirkõ, eläjiid, inemiisi. Eestin passis väke luvva väiku tulõ tegemisege. Tuli and valgust, lämminä ja tuu muistist ello miilde. Esiki taivatähe helkäse tulõ kotsil tõistmuudu.

Soovi kõigilõ vahtsõs aastas inämb tõisiga rehendamist!

Minevä aasta lõpun aeti kuu aigu palli takan ja kaeti, kuis Katarin lätõ umil lemmikmängjil. Mul lätõ seokõrd häste, tahtsõ ilmameistres Messit ja saigi. Tuul mehel olõ-s tuud tiitlit viil CV-n, no sai tuugi muting är praavitõdus. Nüüd saa-i üldä, et olõ külh kimmäs miis, a ilmameistres es küünü.

Mõtli ka tõisi ilmameistri-de pääle, kiä tuu 40 aastaga joosul, ku ma jalkat vahtnu olõ, mu silmi iist läbi omma käünü. Edimäne om häste meelen. Tuu olõ 1982 ja tuukõrd võitsõva itaallasõ. Meil olõ-s viil umma telekat, kaema tull minnä Tsibu Ardi poolõ. Mi esäga es lasõ vannul inemiisil poolõ üüni magama hiit, mäng tull õks lõpuni kaia.

Vannul inemiisil olliva üüses kats suurõmbat pinni tarrõ jäetü ja ku mi pääle jalkat kodu kõndsõmi, sõs lätõ viil kirpõ otsmisõs. A tuu vist näütäs, et mi esäga ollimi tõsid-sõ fanaatigu. Veimi eski vana Tsibu Ardi tuu mänguga kurssi. Mul om meelen, et mul jäi määnegi itaallaisi mäng kaemalda ja ma sõs küsse Ardi käest, et ega tä ei tiä tuust midägi. Art selef mullõ är, et Rossi lei üte pääga ja tõsõ persega ja ollgi itaallaisil jälki asi jutin. Art olõ ütsindä jalkat kaenu.

Vahepääl tegüsi meile uma telekas, Lepä Ilmari puulpeetü. Säält sai sõs kaetus, kuis 1986 Maradona ilmameistres nõssi. Tuukõrd olli ma hulga pättüisi tennü ja esä es lupa alagrupimänge kaia. Tuu olõ nigu trahv pättüisi iist vai nii. Katsandikfinaalõ ma võisõ joba kaia. Seeni pei uman vihun järke ja kulssi raadiost, kuis kellelgi lätõ. Mul olli turniiritabõli tsehkendedü, ungarlaisi ja idasakslaisi aokirjust lõigatu pildiki kleebitü. Pildi pääl olliva sõs nuu kõvõmba mängjä, vai nuu, kedä arvati parõmbas.

Nuu kats edimäst tšempionaati tull arvu saia vinnekiilsest kommõntiirjäst. Tuu olõ nigu määnegi boonus, vinne kiil om mul täambädse pää-

Jalka

PULGA JOEL,
jalgpallihuvilnõ

väni võõrkiil nummõr üts. A 1990 olõ joba eestikiilne kommõntiirjä olõman.

Tabõli tegemist opsõ ma esä käest. Tä tekse suurõmba tabõli, et olõs parõmbalõ nätä. Ku esä pidi kohegi är minemä, sõs pidi kiäki kotun olõjist tabõlit täütmä. Mängu pidivä tabõlin nätä olõma! Ku esä kodu jõud-sõ, sõs tä istõ lavva takan ja kai üle, mis sais om.

Noh tuu asi lätõ meil mugu parõmbas, tabõli kõrvalõ kirutimi väretilüüjä nimeki üles. Nii opsõ imägi tabõlit täütmä ja sõsar kah es päse tuust. Ildamba lätõki niimuudu, et sõsarapoig lätõ jalkat mängmä. Peris häste tull täl tuu mäng vällä. Olõ kaemangi käünü ja ütten rüük-nü, et õks Põlva võitnu.

Tuu om kah meelen, et naabritütrigu tulliva mi poolõ kaema, kuis esä jalkat kaes. Muiduki, ku inemine om Pulga Jaani emotsionaalsusõga, sõs omgina tuud huvitav kaia. Vai väsitäv. A naabritütrigu är kül tuust es väsi. Mi esäga kai-mi vutti, a tütrigu kaiva, kuis Jaanil emotsioonõga lugu om. Ma mõtlõ, et ku olõs vaia võrukiilset sõnavarra jalkamängu kommõntiirmisses, sõs mu esäl olõ tuu õks väega hää järe pääl.

Ku tä ummilõ lemmikile sisse lüüdi, sõs käre, et värtevahil olõ õks tävveste võlss platseeruminõ. Nii häste ku mu esä olõ-i kiäki jalkat mu esäkeelen kommõntiirnä. Ja tuu kõik tull õks kimmä emotsiooniga.

Seokõrdsõ tšempionaadiga olõ kuigi tõistmuudu. Esä es kõlista, et kiä võitsõ vai kiä väredid lei. Telekat täl ei olõ. Vast tä raadiost midägi kuuldsõ. A tuud fanatismi ma seokõrd es tunnõ. A täl olõ rassõ aasta kah sällätakan. Vast jalka es olõ äämp nii tähtsä. Tervüs om õks päämine. Tuu võtt mõlõma. Et ku Jaanil tervüst manu tulõ, kas sõs näütuses 2024. aastaga Õuruupa tšempionaadil nakkas jälki tabõlit pidämä?

Esä om televhoonin õks nimmanu, et toimõndas viimätsel aol tuuga, et üü tulõ jälki vasta pitä. Noh et ku om õks hõel olla vai nii. Tuust võit sõs arvu saia, et tabõli pidamine piätki uutma. Eks rassõl aol pandas ütsjagu miilt lahutavat saisma, jalkaga või kah nii minnä. Ja tõistpite, ku om õks hää ja kimmäs mäng, sõs naatas tuud vahtsõst kaema ja kiäki pidä tabõlit. Esäle suuvnu, et 2026 olnu täl jälki pilt selge, kiä mängvä ja kelle pääle luuta ei passi.

Argõntiina kiri

Vahetusõpilanõ
RAJU ELIISABET
and teedä, kuis
eletäs kavvõn
Argõntiinamaal.

Jalgpallimaa!

Argõntiinan saat andis, ku sullõ ei miildü mate ja ku sa tantsi-i tangot. Juhtu-i ka midägi, ku sa õkvalt hispaania kiilt ei kõnõlõ, a üts, mis kimmäs, jalpall piät miildümä. Seo olõ-i määnegi küsimüs, et miildüs vai mitte, seo om fanaatilinõ kodonõ kasvatus, miä tulõ joba edeesädelt, kiä mõistsõ palli pessä. Egän Argõntiina liinan omma uma kuundisõ, minä mängu tuldas määndsegä suurõmba platsi pääle kaema.

Liinainemise võinu lihtsäle jaka katõs, üte ja tõsõ tiimi avvustaja. Ja ku katõ esi leeri fänni läävä uulitsa pääl sõnnoga maitsõ üle vaidlõma, sõs tulõ inämbüisi politse olo-kõrda klaarma.

Jalpallil om argõntiinlasi üle suur võim. Nä eläse klassiütiskunnan, kon vaesõ toksva geton ruusati pääl kivve ja rikka sulistasõ takanaian basseinin. Vaesõ ja rikka latsõ mängi-i ütenukun ja egä inemine püsüs tasaligult uman klas-sin. A ku om üts asi, miä tuu kõik kõkko, om seo kimmähe jalpall. Maailmameistrivõigõlusõ aigu tulõva perre televiisori ette, juvvas matet ja hõisatas vai ikõtas egä värehti pääle, mille üts vai tõõnõ riik lüü. Esiki geton veetäs mõnõst muud-sambast kotost üts ek-raan uulitsa pääle ja

sinnä kogonõs liina vaesõmb rahvas mängu kaema.

Seokõrd lätõ umbõlõ häste: päält kolmõkümmend kuut aastakka uutmist om Argõntiina jälki maailmameistre! Päält penaltide lüümist ja võitu, midä olliva joba mitu sugupõlvõ uutnu, lätõ inemise tähüstümä. Valgõ-sinidse triibulidsõ hammõ sä-län, ronõ kõik autokastõ sisse, lipu käen, silmä likõ ni laulujoru suun. Vaesõ ja rikka tull liina keskplatsi pääle kokko, saiõn nii ütens suurõs rahvas. Väikumbin liinun tähüsted küländ sündsäle, suurõmbin liinun nigu Buenos Aires võti fanaatiku iist ja kõrraldiva massi-rahutuisi. Üts asi om kimmäs: argõntiinlasõ saiva jälki ütens ja jalpall mi põlvkunna jaos vahtsõ tähendüse.

Ciao!

Pulga Jaani mõtõlus

Tsirkust tasus edesi pitä

Perämäidsil aastil tulõ iks jõulu aigu jutus, et salme ei viisitä pähä oppi, loetas telefonist maha. Teema om küländ lagja ja lätõ jõuluvanast kavvõdalõ. Tulõmust näemi ka egan pidulauan, kon kiäki üritäs laulu üles võtta. Edimädse kats rita om maksimum, kon kiäki viil sõnnu tiid. Ma muiduki vaband noidõ vanainemiste iin, kiä mullõ ütäl sünnipääväl laulusõnnu ette ütliivä. Kahjus ei olõ säändsiid sünnipäivi inämb trehvänü.

Ku miilde tulõta, sis kesk-koolin olõ luulõtusõ lugõmine naaruväärt ja häbüasi. Nikagu... üts poiss olõ lugõnu Arvi Siiga. Tuu kiruf noist asjust, mia meile tähtsä. Makki sai hindä nii kavvõndalõ, et lugõsi pääst, kuis autor Kopli Hertso-gi pigimusta eidega tandse ja perän tappa sai, aga Hertso-gi pidi kah umma verist nõnna peldikun praavitama. Säält pugõsi määnegi au mõistõ naha vahelõ ja sinnä tä (osalõ) jäigi.

Ah et luulõtuisi ei kullõlda? A kuis olõsi sis: «Ja nii nad tapsidki Ferdinandi. – Millise Ferdinandi, proua Müllerova? Ma tunnen kaht Ferdinandi, üks, kes teenis rohukaupmees Pruša juures...» Ja nii edesi, nikagu Müllerova ütles: «Oh ei, selle paksu ja jumalakartliku.» Nika sinnäni ei lähä vast igäväs. Saali kaien saat aru, kui pallu täüskasunuid tekstile ütten pomisõs. Ku pomisõs, ei olõ asi viil päästäläda kaonu.

Noh, ja sis sekkä viil mõni Runnõli noorõpõlvõ krantsus, midä mu 50aastanõ (!!!) poig siiaamaani pääst mäletäs.

Ja viil: määnegi umakoet ansambli võinu laulda üte salmi koorilaulust, mia algas: «Nii nad tapsid Ferdinandi.» Mäletädi jo küll, Ferdinand sai kriitikat tollõ iist, et tä nii armas olõ.

Ma pea nüüd umapuulsiide näütidega lõpu tegemä, muidu ei jää tõistõlõ midägi mõtõlda-esitädä. Kui seo teema lõplikult ja tõtõ meelega kirjja panda, piasi päälkiri olõma «Eestläse hindäparandamise tii läbi jõulõ».

Huvitav, pallu om noid latsi, kiä täambädsel pääväl viil jõuluvana sisse uskva? Ma sai küll joba viieaastadsõlt aru, et tuu om üts täüskasunuidõ tsirkus. Tsirkus küll, aga olgu sis vähämbält hää ja huvitav.

Kuigi tähtpäävä omma vägüsi paika pantu ja 2023 aastat tagasi es sünnü määnestki Kristust, tasus tsirkust edesi pitä. Kristus tuuläbi ei kannata ja rõõm om kõgõ teretulnu.

Ja naar om paratsetamooli kõrval üts vägevampi ter-vendäjiid.

PULGA JAAN

Horoskoop 2023. aastagas

Katõtõistkümmenele tähemärgile kuulutas laelambi abiga vahtsõs aastas tüü-, raha-, armastus- ja ilmaõnnõ Eesti kõgõ veidemb tunnõt tähetark KALDMANI HEDI (48).

OINAS

TÜÜ. Tüü om sul hää, a majanduskriis tulõ – hoia umast ammõtist kinni, esiki ku väiku aša sinno sekässe. RAHA. Süstemini tulõ viga ja su palk nõsõs, kuigi boss tuud es lupa. Olõ vakka, sõs ei panõ kiäki tuud tähele. ARMASTUS. Olõt naisimiis vai miihilumja, esiki ku sa tuud ei taha. A õkva sa piät tuu iist hää saisma, et kiäki haigõt es saanu. ILM. Sõs, ku sul puhkus tulõ, om lämmi. Muul aol om 0–10 kraati, hall.

KATSIKU

TÜÜ. Veenüse kolmnukk näütas sullõ kolmõ tsihti: jää uma tüükotussõ pääle, lõvvä vahtsõnõ vai panõ uma firma pistü. Töötukassa ammõtnik ütles sullõ, määne näist om õigõ. RAHA. Katsikul kulus rahha kats kõrda inämb – inflatsioon. ARMASTUS. Mine «Vallalidsõ kaunitari» saatõhe, olõ sa miis vai naanõ. Brigitte uut sinno! ILM. Lumõtorm, a suvõl, vast hainakuun. Su jaos tuu olõ õi ime.

LÖVI

TÜÜ. Nakkat hinnäst tüü man ülearvo pallo kõrdama, nii ei sünnü inämb rahha vasta võtta. Mine kõnni mõtsan ja saa inspiratsioon! RAHA. Julgõ Lövi rahakott om täüs. Küsü õnnõ ja sullõ antas! A hoia alt – koti seen om mulk. ARMASTUS. Võis jo alalõ jäia. Vai tulla, ku viil olõ-i. ILM. Likõ nigu sa esi.

KAALU

TÜÜ. Kaalukotta tüüle – viuh! RAHA. Rahakott võtt kaalun mano – olõ õnnõlik, kooni tuud viil jakkus. Ku sul om kodolain, sõs ei jakku – euri-bor võtt kõik käest. ARMASTUS. Lää 65+ jõulupitto ja saat säält süüfilise. Ja naabrimutt saa kah. ILM. Lumõtorm Birgit 2.0 vii su katussõ sõitma. Jama lugu.

VIBUMIIS

TÜÜ. Saat Euruupa Kontrollikotta tüüle, a kiäki ei tiia, mille. RAHA. Panõ hopõn eeletrit ajama – muido läävä arvõ viil suurõmbas, ku nä mineväästa olli. ARMASTUS. Vibumiis muutus Amoris ja jaga armastust õnnõ tõisilõ, hindäle jää-i midägi. ILM. Vesipüks tege su püksi likõs – hoia kõik aig kuiv paar ligi.

VIIKALDAJA

TÜÜ. Kaet Youtube'i ja käüt kalal – tüü jaos aigu ei jää. RAHA. A mis pensionäril iks tuu rahaga tetä om? Sõõgi jaos vast jakkus. ARMASTUS. Haniperselill (kafakakar) tiid, miä tulõ, laelamp tuud ei näütä. ILM. Taivast satas lihapallõ! A sa naksit õkvalt veganis...

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDUSE

PULL

TÜÜ. Pullilõ passisõ kihälidsembä tüü. Tii karjäärikäänähüs – põllumajandusõn om tüükässi vaia. RAHA. Ku joba põllu pääle sait, panõ sinnä rahapuu kasuma. Edimäne saak võiolla olõ-i nii hää, a tuu om investeering pikembä ao pääle. ARMASTUS. Pulli piät saama. ILM. Sitt.

VÄHK

TÜÜ. Mine är – su parhillanõ tüükotus om halv. Vahtsõ lõvvät kivi alt. RAHA. Võidat lotoga, a õnnõ sõs, ku ostat piledi bussijaa-mast. Määndsest, tuud ma ei ütlet. Piät Eestit pite ümbre kolistama! ARMASTUS. Ja ku sa säälnigu Nipernaadi kolistat, sõs tulõ sullõ siist ja säält mõni vahtsõnõ silmārõõm vasta. A peräkõrd vii tõõnõpuul su õks kodo är. ILM. Nigu Ibizal. Alostusõn om tuu maru mõnnus, a poolõ aastaga päält nakkas ikäv. Pallõ puujumala käest vihma ja tormi.

NEITSÜ

TÜÜ. Neitsüs jäia sa ei saa – tulõ naada maailma kõgõ vanõmbat tüüd tegemä. Tõistmuudu ei saa, eelektiri om kallis! RAHA. Nakkas tulõma. ARMASTUS. A vahtsõ tüü mant lõvvät armastusõ ja muud kah. Õnnõs saa seo ilma aigu kõkkõ tohtõrda. ILM. Satas lillat vihma – mille külh?

SKORPION

TÜÜ. Jupiteri ja timä kuu Europa nukk näütas, et nakkat nõudma üleriigilist kuvvõtun-nist tüüpäivä. Kõigil om tuu üle hää miil. RAHA. Õnnõ rahha om tuuperäst veidemb. ARMASTUS. Saat arvo, et su parhillanõ suhe om kihvtine – otsi vahtsõnõ! Vällä arvatu sõs, ku parhillanõ käü inämb-vähämb – las tä sõs jääs. ILM. Kuldmunnõ satas nigu uavarrõst.

KIVIKITS

TÜÜ. Saat umbõlõ kuulsas. Ja tunda kuulsusõ vaiva. RAHA. Tsilgus siist ja säält. Pulmõ jaos olõ-i viil küländ. ARMASTUS. Seol aastagal eksperimenteerit pallo ja saat hindä kotsilõ midägi vahtsõt teedä. ILM. Sul omma roosa prilli iin: kõik aig satas jävihmä, a sa näet õnnõ pääväpaistõt.

KALA

TÜÜ. Sul saa kõgõst taast elost viländ ja lää Aafrikahe priitahtligus. Tulõt säält tagasi ja sis olõt õnnõlik. RAHA. Raha libises käest, selle et tiit mahlakuun ulli otsussõ. Terve aasta piät tuud peräst klaarma. ARMASTUS. Titat sa es saa ja pulmõ kah es piä – jäät no igävadses aos anonüümses. ILM. Lää jämmes, selle et sa ei taha nõnna ussõst väl-lä tsusada. Võiolla trenajõör avitas, a kõik mi jo tiia, et tuud kiäki periselt ei pruugi.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmisõst ja tähendusest.

Pilt ja Pild

Sõna, millest päämidselt om saad nimi *Pilt* (298 kandjat), om küländ vana alamsaksa lainsõna. Seoilmaaignõ saksa keele sõna *Bild* tähendäs sama ja om kah eestläisi perekunnanimis (25 kandjat). Tuusama saksa sõna eesti muudu kirutõdult om kah priinimes, nimel *Pild* om 37 kandjat. Kõiki näide sama tähendusega nimmi vannu tegünemise kotussit om kokku 18, noist 14 Eestimaa kubõrmangun ja õnnõ neli Liivimaal. Võrumaal olõ kats kotust ja tegeliguult ütenoist – Karstmõisan Kanepi kihlkunnan – pantu *Pilt* kuuli XIX aastasa lõpus vällägi. Sõski, nii nime *Pilt* ku *Pild* kandjit om iks suhtõlidsõlt

kõgõ rohkõmb Võru maakunnan. Põhjusõs om Vahtsõliina mõisan seo nime saanu suguvõsa, umal aol üts võimsambit Misso kandin. Kimalasõ Piitre perrätulõja Kimalasõ, Lemmatsi ja Preeksa külän, vanõmba velle Jaani perrätulõja Hino külän, noorõmba velle Tanila poig Julga külän, Piitre lelläpoja Juhani perrätulõja Rammuka külän ja Kirbu Märdi pere Preeksa külän saiva 1820. aastagal priinime *Pild*. Pikkä aigu püssü nimi samal kujul, viil XX aastasaal naati osan perekundõn pruukma nimekujju *Pilt*.

Nimi *Pilt* om sündünü ka sada aastat ildampa Setomaal, seo nime võti perekund Petseri ja ütsikimä pojaga Irboska vallan. Saarõmaal panti Kulli mõisan *Pild* ja Paju mõisan *Bild*, a tuud viimäst naati keriklikult kirutama eesti muudu: *Pilt*. Paju mõisa nime saaja olli peri Pilda talust. Tahassi luuta, et Hummugu-Saarõmaal tunnõtas ka nüüd viil priinime

käändmist *Pilt*: *Pilda*. Säält talunelli joba 1685 *Pilda* Toffer. Talunime peritolu om hämmär, innembi tulõ tuu vanast inemisenimest ku sõnast *pilt*.

Põha-Eestini om nime tegünemise kotussit hulga: kolm mõisat Harjumaal, üts Lään-Nigulan, üts Hiiumaal, päämidselt *Bild*, a Rapla Kuisiku mõisan *Pilt*. Järvamaal olõ mõisit viis, nime päämine keriklik kuju *Pilt*. Üten paigan, Varangu mõisan panti edimält kirja *Pöld*, tähendusega 'Pöld', a keriklik nimekuju nakaas olõma *Pild*.

Virumaal panti nii *Bild*, *Pild* ku *Pilt* kokku nellän mõisan. Triigi mõisa *Pild* om täämbäde se pääväni alalõ püsünü.

Ku Läti Alüksne rajoonin om kellegi nimi *Pilds* vai naasõl *Pilda*, sõs om rassõ arvu saia, kas Eestist peri nime alussõs om Vahtsõliina *Pild* vai *Pöld*. Nii elli Vanan-Laitsnan üts Põllu pere ammõtliku nimega *Pilds*.

SAARÕ EVAR

Rebäsekrae, miä koolilatsõlõ häpü tekk

Meil olõ pini nimega Nepi. Tä olõ vähä kuravõitu ja selle peeti tedä ketin. Nepi urisi esiki ummi pääle, kõnõlõmalda võõrist. Sõõgi-kausi poolõ es tohe sukugi minnä, sis näudäs õkvalt hambit. Imä olõ ainumanõ, kes tedä kantsõld ja süütse, kedä tä es putu.

Ütskõrd õdagu ollimi kõik perrega tarõn, ku kuulimi, et välän naas hirmsa haukminõ ja vingminõ. Esä läts kaema. Repän olõ tulnu moro pääle mi piniga purõlõma. Nepi olõ jo haugata saanu ja värisi kuudin ku haavaleht. Repän mugu tahtsõ kuuti perrä minnä. Esä võtsõ vigla ja leie rebäse maaha. Mul olõ muidoki rebäsest hallõ, a viil rohkõmb Nepist, kel kõrva seen mitu mulku.

Ilosa kaskaga repän olõ. Es olõ karnän ega midägi. Hand olõ kohhil ja läükü. Esä parksõ naha är ja mullõ tetti tuust palitultõ krae. Igävane uhkõ. Ümbre kaala kohhil karv ja viil kapa kah iin.

SAVISAARÕ REMO PILT

Repän lumõ pääl jalotaman.

Lätsi tuu aasta kuvvõndahe klassi. Kül mul olõ häbü säändse rebäsekraega koolin kävvü. Tõõsõ olliva hariligõ rõividõga ja ma nigu suurõliina daamõ. Esi mõtli, et imä olõs pidänü hindäle säändse krae tegemä, mitte mul-lõ. Es julgu imäle midä üteldä kah. Tä tahtsõ jo kõgõ parõmbat, a es rehkendä, kuis ma tuu krae sehen hinnäst tunnõ.

Näputi kokko ummõldu kapa vallalõ, et sis imä võtt krae päält är ja kooni tä parandama nak-

kas, saa ma ilma kraelda kävvü. A imä ummõlõ nädälvaihtusõl kapa kokko ja iispäävas olõ krae jäl kõrran.

Käve tuu uhkõ rebäsekraega paltuga viil neli aastaiga. Seeni sai maakuulgi läbi ja lätsi liinakuuli. Nüüd olnu õigõ aig säänest paltut kanda. A tuus aos olõ krae jo nii är kulunu ja aiõ karvu, et pidi är viskama. Ostsõ vahtsõ palitu, mis olõ tävveste harilik ja midä kiäki tähele es panõ.

URMI AILI

Puhtidõ mängmine

PLAADO MARITTE ARIANNE

Taa lugu sündü sõs, ku mu vanaesä ja timä sõsar olliva väiku. Nä ellivä Leevi lähküh Kunksilla küläh ja näide latsõs olõmisõ aigu es olõ pallo mängoasjo. Hää, ku mõni ütsikki oll. Näütüses tütrigul pupp ja poiskõsõl plekist masin. Mu vanaesä perreh olliva viil näide esä tettü puust eläjä ja paiupilli. A tuuperäst, et es olõ mängoasjo, es jää ütski mängmängmäldä! Mõtõldi egäsugut-sit tempõ ja toimõnduisi vällä.

Latsõ iks tegevä tuud, midä nägevä, ja perre egäpäiv oll latsi mängeh seeh. Olku sõs kana munõminõ vai lehmä nüsmine. Vanaesä latsõpõlvõh tullf pallo ette, et vana sugulasõ kuuli är, ja latsõ võeti iks puhtilõ üteh. Matussõ olliva umbõlõ põnõva! Fantaasia lätõs tüüle ja tekse himo vahtsõ mängo perrä. Sõsar ja veli otsustigi mängi vahtsõt mängo – puhtit.

Tarõh ollf pikk pink, kohe pääle panti kattõs valgõ lina. Veli visaõ lautsilõ pikäle ja varrampa aia veerest kofatu põllulilli tsusati «koolnulõ» peio. Sõsar opaõ velele, kuis kässi ronna pääl risti hoita, et iks illos ja jumalalõ meele perrä olõs. Kapisuhvlis otsiti

vällä viil tõnõgi sängülina, et tuu sündsähe koolnu pääle laota. Pini ja kasski tulliva uudishimost kaema, mis andsak kombõtalitus valla om lannü.

Kuna latsõ ütteri matussõlaulu es tiia, jorotõdi ütteri latsilaulu pikält, vinüvält ja umbõlõ hallõlt. Pinigi naas ütten ulgma. Kuna «leinäliidsi» ollf ütts, tullf «koolnul» laulmisõ man kõvva perrä avita, et matus matusõ mõõdu vällä annasi.

Keset suurt kombõtalitust tulliva uutmalda kodo latsi vanõmba. Tulli tarrõ ja näivä kõrraga, et latsõ mängvä puhtit. A tuu asõmõl, et leinäjiti trüüsti, mängu üteh tulla ja perrä kittä, saiva nä ilma-du kufas. Latsõ saiva vanõmpidõ käest kõvva tapõlda ja tõrõlõda: «Säändsiti mängi ei mängit! Seo sündmüs om kistumalda kurb ja hallõ! Kiä kül nii ulf om, et säändse sündmüse pääle nalla tege?!»

Lugu lõppi tuuga, et sõsar ja veli laskõva nüüd hulga peris õigõt silmävett. Kuigi surm ja matus omma elo ütts tähtsä osa, es mängi vanaesä uman latsõpõlvõn inämp kunagi puhtit. Mängse õnnõ pulmõ.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

44 viineripiirakut

Mi käümi tihtsäle uman maa-kotun Antsla vallan Selli puul tüüd tegemän. Piaaigu egä kõrd läämi iks Kambja poodist läbi, et midägi söögis ütten võtta. Perämäne kõrd võtsõ ma kats pörkna- ja kats ubinapiirakut, mu miis Unu neli viineripiirakut. Ma võtsõ ka katskummend rulli häste allahinnatut majapedämise papõrt. Unu massõ är ja mi lätõsi autu pääle.

Ollimi juba paar kilumeetrit sõitnu, ku Unu küsse, kuis mu otav papõr nii palflu massõ. Krabasi sõs Unu käest tšeki ja näie, et tiä ollf masnu 44 piiraku iist. Käänimi ümbre ja ma ütli timäle, et võtku uma tšekk ja neli piirakut ütten ni minku puuti tagasi. Tiä üteli, et timä

innest lollis tegemä ei lää, tiä om ju jõukas riigipenskar.

Ma võtsõ sõs esi tuu tšeki ja neli piirakut ni lätõsi tagasi puuti. Põra om piirakidõ ostmisõl nii kõva puutõdndlik autumaa-tika, et ku vaotat nummõr nellä veidükese pikembält, saatki 44. Mu miis es võta puuti lugõmis-prille ütten ja es näeki, ku palflu tiä piät masma.

Lätõsi kassadõ ja küsse, kas

nä päivä mullõ nüüt 40 piirakut manu andma. Kassapreili üteli, et näil ei olõki poodin nii palflu piirakit ja andsõ mullõ katskummend eurot tagasi.

Kõrval saiso ütts miis ja naarsõ kõva helüge. Ma ütli kah sõs kõvastõ: «No näet, ku edevemehe mehe täambädsel aol omma, ei tihka näüdätägi, et joba prille vaia.»

ALOPI ENE

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säändse siia vällä valinu.

Sibividäjä äpärõdüs

Sibividäjä visaõ uma puhvaika pütü otsa, a nii õnnõtulõ, et tuu sattõ pütüluugist sisse. Karaõ sis kipõstõ luugi mano, tsusaõ kae sisse ja naas kumpma, et puhvaika kätte saia. Ei midägi.

Tõsõ mehe kõrvalt kaiva ja proomõ trüüsti: «Seo ollf vana puhvaika, mis sa taast iks otsit, las jääs.»

«Ega mul puhvaikast hallõ ei olõ, a võileib jäi karmanni!» selef sibividäjä vasta.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Aasta mehe võistlus

Joba aastit om ütten Võromaa külän peetü võistlust «Aasta miis». Kokkovõtõ tetäs aastavahetusõ aigu ja võitjalõ om avvohind kah: välläsõit ütteri Eesti suvitusliina, Pärnulõ vai Villändile vai viil kohegi.

Et tegemist om maarahvaga, om võistlus kah sääne, nigu umal aol ollf «Viläveski» nunnuvõistlus. Kaias, ku suur om kellelgi saak olnu, kes om kasvatanu ilosa kardoka, kapstapää, pörkna. Võistlusõst võtva ossa ka kala- ja jahimehe, nimä omma uma saagi üles pildistänü.

Ülekaemisõ man tulõ vahepääll pettüst kah vällä. Üts väikeistviisi luulõtaja ollf seokõrd toonu mitu vihutäüt luulõtuisi, a kotusõpääline koolioppaja, kes ollf tennü uurmisõ vanõmbist luulõtajist, lõudse säält seest

vanno eesti luulõtuisi. Tuu miis võeti pettüse iist maaha. Tõnõ miis jälki ollf lissas naasõlõ pandnu ka armukõsõ siini korjama ja sisse tegemä, et suurõmbat saaki näüdädä. Kiäki tiidse tuud ja kõnõl vällä, et om abijõudu tarvitõt.

Peräkõrd ollf jäänü ütsainus miis, kes es olõ viil sõnna saanu. Tä ollf külän vahtsõnõ. Tuu miis üteli, et tan om hulga kõvvu tegijit, a täl om kah ütts väiku kõrdaminek. Jõuluvana üskä nõstõti häll väiku latsõga, tuu nakaõ kõrraga jõuluvana habõnit kakma. Rahvas naardsõ ja pesse kässi kokko ja nii ollgi otsustõt, kes aasta mehes saa. Vahtsõnõ miis mõistsõ hindä vällä kõnõlda, uma õnnistumissõ häste vällä mängi ja nii saigi nuur esä tuun külän avvohinna «Aasta miis 2022».

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Jänes tuu õnnõ

Ma kuuli raadiost, et seo aasta om jäneseaasta. Ku mi mõtlõmi, et jänes om ütts ara verega heigo, sõs Hiina kallõndri pererä peetas jänot hääs eläjäs, kink seeh om pallo jõudu ja tarkust.

Jäneseaastal lubatas meile rahalidsõ saisu paranõmist, edenemist tüül ja laabumist

armueloh. No rahaga meil viil väega halvastõ ei olõ. Kuiki jo inne jõulõ kõnõldi egäl puul, et olõ-i vaia veiervärki tetä, es lasta seo aastavaihtus sukugi veidemb rahha vasta taivast ku minevaasta. Ja ku tüül ja armastusõh kah häste lätõ, sõs mõistaki ei vahtsõst aastast inämbät tahta.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

6 kuud – 8 €, 12 kuud – 14 €, e-arvõ püsिमassuleping 1 € kuun.

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht, tel 617 7717.

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joosul meilliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: VEHVERKOOGIMAJA.

Avvohinna saa VISSELI REESI (13) Kangstist.

Rehkendä!

1. Naabrimiis sõitf nurmõ pääl mootorsaaniga üteli pääväl viis tsiiru ja tõsõl pääväl kuus tsiiru. Mitu tsiiru sõitf tä katõ pääväga kokko?

2. Mäe pääl kelgutaman ollf 7 tütarlast, 3 immä, 1 vanaesä, 1 vanaimä, 2 essä, 8 poiskõist. Mitu last ollf mäe pääl? Mitu inemist ollf mäe pääl kokko?

3. Kaartõveere man ollf 14 ijätsilka (ijäpurikat), a pääväpaistõl sattõ 7 alla. Mitu ijätsilka jäi kaartõveere külge?

4. Tihalanõ lõudse tsirgu-majast 17 pähkämäst ja nakaõ noid puuprakku kāküssihevii-mä. Tii pääl kaof tä kolm är. Mitu pähkämäst tihalasõlõ jäi?

5. Esä lahksõ är üte puupaku ja sai 8 halgu. Tõsõst pakust sai tä 9 halgu ja kolmandast 4. Mitu halgu pidi riita viimä?

6. Kalamiis sai ijämulgust 5 ahunat, 4 särge ja 1 havvõ. Üte kala visaõ tä küläkassilõ. Mitu kalla kalamiis kodo vei?

